

KRALJ I GUVERNER, prenosi američki radio, razgovor kralja Petra sa radnicima jugoslovenskog porekla u jednoj fabrici, 1942.

SPIKER AMERIČKOG RADIJA:

Dobro večē. Govori vam Džek Mekarti iz velikog arsenala bombardera u mestu Vilou ran, koji su upravo obišli jugoslovenski Kralj Petar i Mari D. van Vagoner, guverner Mičigena. Sledeći glas koji ćete čuti pripada njegovoj ekselenciji Mariju D. van Vagoneru, koji će predstaviti Kralja radnicima. Guverner van Vagoner.

GOVORI GUVERNER:

Nešto što je pre nepunih godinu dana bilo jedva nešto više od građevinskog plana danas je ogromna fabrika koja proizvodi veliki broj aviona, dovršena i u procesu proizvodnje, gde rade mnoge hiljade radnika, spomenik bez presedana dalekovidosti gospodina Henrija Forda i američkim radnicima. Danonoćno, neperekidno, posao naoružavanja ujedinjenih nacija sveta i borba za proizvodnju odvijaju se ovde u Vilou ranu. Ovo je naš odgovor Hitleru, naše obećanje Mihailoviću i narodu Jugoslavije, koga ovde prestavlja Kralj Petar. Njegovo veličanstvo pratilo je, korak po korak, stvaranje ogromnih bombardera koji će uskoro baciti tone bombi na one koji su izvršili invaziju na njegovu domovinu. Njegovo veličanstvo stoji pored mene u ovom trenutku. Neposredno uz njega se nalazi šest američkih radnika jugoslovenskog porekla, koji svi imaju rođake u Jugoslaviji. Recite nam, molim vas, kako se zovete?

~ Živa Omaljen.

~ Kralju Petre, ovo je Živa Omaljen.

~ Drago mi je, Omaljen.

(Na srpskom, radnik): Dobro nam došao, mladi kralju. Mi vam želimo sretan dolazak, da živi naša Amerika i naša Jugoslavija. (Nastavlja na engleskom) Odnosno, dobro došao, mladi kralju. Nadam se da će vam ovde biti prijatno. Živele Sjedinjene Države i Jugoslavija.

~ Vrlo dobro, Omaljen. Vidim da još uvek govorite jugoslovenski jezik. Kada ste došli u Ameriku?

~ 1906. Rođen sam u Itebeju, u Banatu, Jugoslavija. Znate li gde je to?

~ Naravno da poznajem taj prelepi deo naše zemlje. On je zaista fascinant. A mora da je fascinantno i proizvoditi bombardere.

~ Ja ovaj posao, oblikovanje metalnih delova prema specifikacijama, u mašinskoj radionici obavljam već dvadeset i pet godina.

~ Svačiji mali doprinos je od pomoći, zar ne, Omaljen?

~ Mi radimo svoj deo posla, Kralju Petre. Ja imam četvoro dece. Moj najmlađi sin je rezervista u mornarici. Imam dva rođaka u Jugoslaviji. Nemam vesti od njih od kako je počeo rat.

~ Možda se bore uz generala Mihailovića...

~ Mislim da je tako.

~ Vi dajete veliki doprinos slobodi i pobedi u ovom ratu, prijatelju. Sve ove reči, znam, ne znače mnogo, ali želim da vam zahvalim za ono što ste uradili i što ćete uraditi. Hoćemo li da se rukujemo u to ime?

~ Ovde je još jedan moj prijatelj, Džim Kolosko.

~ Drago mi je, Kralju Petre. Kako to da ste tako mladi?

~ Nisam ništa mlađi od vas.

~ Meni je dvadeset godina. Rođen sam u Jugoslaviji, a u Ameriku sam došao 1928.

~ Volite li da pravite bombardere?

~ To je najbolji posao koji mogu da zamislim, moj deo posla je pravljenje trupa aviona. Kada sam došao ovamo, tražio sam da me premeste ovde, želeo sam da radim na proizvodnji bombardera.

~ Vi radite muški posao. Vaši roditelji treba da se ponose vama.

~ Hvala, Kralju Petre. Nadam se da će ono što ja radim ovde u fabrici pomoći Mihailoviću da istera naciste iz Jugoslavije.

~ Siguran sam da bi generalu bilo drago da to čuje. Je li ono vaša devojka?

~ Ne, i ona ovde radi. Pored nje je njen brat.

~ Elizabet, recite nam zašto izgledate tako srećno danas.

~ Danas mi je rođendan, punim dvadeset i dve godine, i doživela sam da upoznam Kralja. Ovoj je moj brat Leon Štiglić. Dvadeset mu je godina, ali njemu danas nije rođendan.

~ Milo mi je što sam vas upoznao Leone Štigliću.

~ Drago mi je, Kralju Petre.

~ On je šegrt zakivač.

~ Zaista? A šta mlada devojka kao što ste vi radi u fabrici aviona?

~ Ja radim na brušenju. Moj posao je da brusim pomoću noža i da poravnavam ivice aluminijumskih delova koje se ugrađuju u avionske motore.

~ Leon radi na proizvodnji trupova aviona, a vi na proizvodnji motora. Vas dvoje ste kompletna fabrika aviona, zar ne?

~ Voleli bismo da je to tako jednostavno. Onda bismo mogli da proizvedemo na milione aviona.

~ Volite avione?

~ Lud sam za avionima. A ko nije? Naročito kada se radi o bombarderima. Pohađao sam školu za fabriku aviona u Kansasu, jer nisam imao znanja za ovo.

~ Leon je oduvek lud za avionima.

~ A vi? Volite li i vi bombardere?

~ Ne na isti način. Ja samo volim da radim ovde, od toga se osećam važnom. Ja obavljam svoj deo posla, doprinosim da ih što pre stavimo u promet.

~ Ona hoće da kaže da ih proizvodimo maksimalnom brzinom.

~ Ima li mnogo devojaka poput vas, Elizabet, koje rade ovde?

~ Da, sve ih je više. Žene mogu da rade skoro sve u fabrici aviona.

~ Veoma zanimljivo. Gde god da odem, nailazim na žene svih starosnih doba koje rade u fabrikama čija je proizvodnja namenjena za potrebe rata. Amerika, baš kao i moja zemlja, može da bude ponosna na svoje žene, i mnogo im toga duguje.

~ Hvala vam, Kralju Petre.

~ Mi imamo rođake u jugoslovenskoj vojsci, ili čak možda u Mihailovićevoj. Ne znam šta im se dogodilo. Možda su poginuli ili su zarobljeni. Ima li načina da se to sazna?

~ Nažalost, ne, Leone. Samo ako se takve vesti prokrijumčare pored nacističkih cenzora. Skoro sve to su vojne informacije.

~ Samo sam se upitao da li je to moguće.

~ Žao mi je, Leone. Ako su vaši rođaci uz Mihailovića, siguran sam da su dobro.

~ Poznajete li Mihailovića?

~ Da, poznajem ga.

~ Kakav je on?

~ Nalik je orlu. Visok, ćutljiv, snažan. Vama bi se veoma dopao, Elizabet.

~ Volela bi da se stvari poprave i da ljudi budu slobodni kao i pre. A time mislim i da Jugoslavija bude slobodna.

~ To je samo pitanje vremena, Elizabet. Samo vi nastavite da radite na proizvodnji bombardera, a mi ćemo se pobrinuti za ostalo.

~ Hajde, Elizabet. Vilijem Majkl već dugo čeka da se obrati Kralju.

~ Doviđenja, Kralju Petre.

~ Doviđenja, Elizabet. Srećno. Neka je i vama srećno, Leone.

~ Ovo je Vilijem Majkl, vaše veličanstvo.

~ Drago mi je što smo se upoznali, Vilijeme Majkl.

~ Nama je drago što ste došli u našu zemlju, Ameriku. Nadamo se da vam je ovde prijatno.

~ Šta vi ovde radite, Majkl?

~ Ja nadgledam protok materijala. Moj zadatak je da se postaram da svi redovno dobijaju delove koji se ugrađuju u avion. Smatram da će posao koji ovde obavljam makar malo doprineti da se oslobodi Jugoslavija. Naša je želja da uradimo sve što možemo za ljude koji žive tamo.

~ Ja vam zahvaljujem u njihovo ime, Majkl.

~ Jednom sam video vašeg oca, Kralja Aleksandra, bilo je to 1928, kada sam otišao u moj rodni grad Bitolj, u Jugoslaviji, da se tamo venčam sa svojom devojkom. Vaš otac je tada bio u poseti Bitolju. Bio je divan čovek.

~ On je često odlazio u Bitolj. Vi ste tamo rođeni?

~ Da. Došao sam ovamo 1908. Imam rođake koji su u vojsci. Kada su mi se poslednji put javili, bilo je to pre nego što su nacisti napali zemlju. Mislim na njih dok radim svoj posao ovde, i posmislim da ako malo ubrzam rad, napravićemo više bombardera, možda neki baci bombu i na Hitlera, ko zna.

~ Da, Majkl, ko zna.

~ Izvinite što vas prekidam, vaše veličanstvo, ovo je Džozef Hauzer. On čeka da vam se obrati.

~ Džozef Hauzer, Jugosloven?

~ Rođen u Bajmoku pre 36 godina. Ovamo sam došao 1920.

~ Zapanjujuće je koliko ljudi jugoslovenskog porekla ovde radi. Šta vi ovde radite, Džozef?

~ Ja sam sekač. Sečem aluminijum na ploče, koje se onda ugrađuju u bombardere. Smatram da je sada ovo važan posao. To je moj doprinos ovoj zemlji i Jugoslaviji.

~ Pretpostavljam da i vi, kao i drugi ljudi ovde, imate rođaka u vojsci.

~ Imam. Valjda su zarobljeni ili su poginuli. Nemam vesti od njih. Ima li šanse da se nacisti isteraju iz Jugoslavije?

~ Velike su šanse, ne samo da se isteraju iz Jugoslavije već i iz Evrope.

~ Drago mi je da to čujem.

~ Sve dok Amerika proizvodi oružje, ljudi u okupiranoj Evropi nastaviće da pružaju otpor. Kada je reč o generalu Mihailoviću, kada bi imao odgovarajuće naoružanje, mogao bi da pruža otpor neograničeno dugo. Ali bez odgovarajućeg naoružanja, hrabra borba koju moja zemlja vodi može biti uzaludna.

~ GVERNER:

Govoreći u ime radnika koji ovde rade, vaše veličanstvo, svi se mi duboko nadamo da će surove patnje koje vaš narod trpi, kao i svi narodi u okupiranoj Evropi, biti osvećene oružjem proizvedenim u američkim fabrikama, bombarderima proizvedenim ovde u Vilou ranu. Herojska mladež kojoj je ovo oružje namenjeno poslata je na bojna polja širom sveta, i ona nas nadahnjuje da proizvodimo sve više i više. Borba koju vodi Mihailović pruža nam i više od pukog primera, ona nam pomaže da spoznamo da je hrabrost naši saveznika nepobediva, nesmanjena i da ne jenjava.

KRALJ:

Hvala vam, ekšelencijo. Mogu li sada da se obratim svojim sunarodnicima.

KRALJ GOVORI NA SRPSOM KRATKO SA RADNICIMA

NASTAVLJA KRALJ NA ENGLESKOM, sve prenosi radio

KRALJ: Iskušenja kroz koja prolaze okupirane zemlje su velika. Ali moramo se nadati, moramo znati da naše patnje nisu uzaludne, da naš otpor nije uzaludan. Ovde, u najvećoj, najlepšoj fabrici bombardera na svetu, ispunjava me uverenje da naše patnje i naš otpor nisu uzaludni. Svuda u Americi imao sam priliku da vidim kako nastaje moćna armija mašina – bombarderi, tenkovi, artiljerija, mitraljezi – svi instrumenti za vođenje rata. Oni nastaju na

proizvodnim trakama u sve većem broju. Kada to oružje dospe u ruke onih koji su se suočili sa osvajačima, bili nemilosrdno porobljeni i mrze ih prkosno iz dna duše, kraj Hitlera i nacizma biće na vidiku.

SPIKR AMERIČKOG RADIJA ODJAVA:

Upravo ste čuli jugoslovenskog Kralja Petra, koji se obratio ljudima u Evropi i Americi, iz fabrike bombardera u Vilou ranu. Prisutnima ga je predstavio njegova ekslelencija Mari D. van Vagoner, guverner Mičigena. Ovaj program, namenjen boljem razumevanju našeg života, priredio je Elvud Hofman, a producent je Čarls Livingston. Radijska sekcija Odeljenja za informisanje o ratu zahvaljuje se detroitskom udruženju muzičara, horu „Ravanica“ i sledećim glumcima koji su sudelovali u dramskom delu ovog programa: Čarlsu Vebsteru, Rolandu Parkeru, Polu Hjuzu, Vilijemu Djuaru, Džulijen Petruzi, Dženet Kosta, Džeju Majklu, Ijanu Džonsonu i Gilbertu Šeju. Produkciju u celini nadzirao je Irvil Suels. Govori vam Džon Slegel. Ovaj program emitovan je iz Vilou rana u Detroitu. Ovo je „Plava mreža“.